

Philip Smucker

Al-Qaeda's great escape. The military and the media on terror's trail

Washington (uitgeverij Brassey's Inc) 2004, 229 p., ca. € 23,- ISBN 1 57488 628 2

Waar is Osama bin Laden? Het is de grote vraag die velen wereldwijd al meer dan drie jaar bezighoudt, sinds deze extremistische leider van terreurnetwerken het New Yorkse *World Trade Center* neerhaalde, het Pentagon toetakelde en daarna – toen de oorlogsmachine van de Verenigde Staten naar hem op jacht ging – op mysterieuze wijze verdween in het ruige berggebied langs de grens tussen Afghanistan en Pakistan. Hoe kon de meest gezochte terrorist ter wereld zo gemakkelijk weggelopen? Hoe heeft hij zo ogenschijnlijk grondig van de aardbodem kunnen verdwijnen? En waarom wordt er niet harder naar hem gezocht?

Behalve voer voor mythen, sprookjes en toekomstige geschiedschrijving, is het verhaal van de kloppjacht op Bin Laden ook een tot de verbeelding sprekend nieuwsverhaal. Al in september

2001, vlak na de aanslagen van '9/11', streken honderden journalisten neer aan de grenzen van Afghanistan om verslag te doen van de naderende Amerikaanse storm. Onder hen was Philip Smucker, doorgewinterd oorlogsverslaggever van de *Christian Science Monitor* en de *Daily Telegraph*. Zijn verhaal over het werk van de honderden journalisten die de oorlog tegen het Talibanregime en Al-Qaeda op de voet volgden, is een persoonlijke mediageschiedenis. Het is het verslag van een avontuur, met veel rake observaties over en onthullende inkijkjes in de wereld van de moderne oorlogsverslaggeverij.

Op licht cynische toon beschrijft Smucker hoe de meeste van zijn collega's – hijzelf inclusief – in oktober en november 2001, gedurende de eerste fase van de Amerikaanse wraakoefening in Afghanistan, verstoken bleven van informatie omdat zij de grens niet over durfden. Wel probeerden enkele dappere verslaggevers, met gemengd succes, om clandestien Afghanistan binnen te komen, zich verbergend in lichaambedekkende burqa's, de orthodoxe kledij voor Afghaanse vrouwen. Smucker zelf pakte het ondertussen anders aan: hij bediende zich van een trouwe rechterhand, een Afghaanse hulpkracht die voor hem op strooptocht ging in vijandelijk gebied en op gezette tijden terugkeerde met goede verhalen over het reilen en zeilen van de antiwesterse fundamentalisten.

Smuckers verslag komt pas echt op stoom als de Taliban- en Al-Qaeda-extremisten in november 2001 worden verslagen voor de Noordelijke Alliantie, het allegaartje van krijgsheren dat zich aan Amerikaanse zijde schaarde en in samenwerking met de Amerikaanse *special forces* de grondoorlog voerde. Het mediacircus uit Pakistan trok – niet zonder gevaar voor eigen leven – in het kielzog van enkele van deze vechtersbazen naar de voormalige bolwerken van de moslim-extremisten: de verlaten schuilplaatsen en trainingskampen, bomfabrieken en kantoren van Al-Qaeda. Smucker en zijn gezelschap belandden in Jalalabad, een grote plaats ten oosten van de Afghaanse hoofdstad Kabul en voormalige hangplek van de Al-Qaeda-top. Het bleek de ideale locatie om de grote ontknoping van het conflict van dichtbij mee te maken: de jacht op de res-

tanten van het Talibanleger en de Al-Qaeda-organisatie, die een goed heenkomen probeerden te zoeken in het Oost-Afghaanse berggebied en daar ontsnappingsroutes zochten naar het veilige Pakistan. Onder de vluchtende terroristen, zo ging het gerucht, de hoofdprijs: Osama bin Laden zelf.

Smucker legt vroeg in zijn boek zonder aarzeling de vinger op de zere plek van de oorlogsverslaggeving over deze episode van de oorlog. De journalisten in Jalalabad, zo betoogt de oude rot in het vak, lieten zich meeslepen in een emotionele, kritiekloze heksenjacht. Boegbeeld van de ‘patriottische’ *go-get-them*-journalistiek was Geraldo Rivera, ster-presentator van de populistische tv-zender *Fox News*. De overweldigende successen van een handjevol Amerikaanse *special forces*, ondersteund door een superieur luchtwapen en de tot mythische proporties opgeblazen Afghaanse medestrijders van de Noordelijke Alliantie, zetten deze journalisten op het verkeerde been. Hun emotionele betrokkenheid leidde tot *cheerleading*. Zij moedigden het Amerikaanse leger aan, kopieerden zonder vraagtekens te plaatsen de besliste voorspelling van regeringswoordvoerders dat Bin Laden en zijn harde kern zaten ingesloten in het ondergrondse Tora Bora complex en dat het een kwestie van tijd zou zijn voordat de bandieten daar zouden worden uitgerookt. President Bush had het immers beloofd: *dead or alive*.

Eind november 2001 bevond de crème de la crème van Al-Qaeda’s Afghaanse strijdmacht zich inderdaad in de grotten van Tora Bora. Daar werden de *jihadi’s* genadeloos gebombardeerd met zwaar kaliber wapens, vooral vanuit de lucht. Terwijl de Verenigde Staten hun aandacht nog even richtten op het vernietigen van het Talibanbolwerk Kandahar, in het zuiden, arriveerden de eerste commando’s (‘Groene Baretten’) om met de lokale krijgsheren een grondoffensief voor te bereiden. Smucker en zijn collega’s verzamelden ondertussen hun eigen informatie, om een goed beeld van de situatie te krijgen: Al-Qaeda zat in de bergen, de Amerikanen beheersten het luchtruim daarboven en Afghaanse notabelen met discutabele loyaliteiten (Bin Laden had in die specifieke uithoek brede aanhang onder de be-

volking) mochten het vuile werk gaan opknappen vanuit de laagvlakte aan de voet van het bergte. Smuckers Afghaanse *undercover* ‘spion’ rapporteerde ondertussen over de besprekingen en geldtransacties tussen Bin Laden en zijn stille sympathisanten in het Amerikaanse kamp. Dat voorspelde weinig goeds.

De Amerikanen werden dus verraden en betaalden de prijs voor hun weigering om in groten getale eigen grondtroepen in te zetten. Zoveel is inmiddels bekend. De serieuze oorlogspers in het gebied was daar al snel achter. Smucker zelf ontdekte bijvoorbeeld al vroeg dat een van de door de Amerikanen ingehuurde krijgsheren zich liet betalen om buitenlandse (lees: Arabische, Noord-Afrikaanse) Al-Qaeda-strijders naar Pakistan te laten ontsnappen. Om deze machinaties te maskeren, begonnen de dubieuze bondgenoten van de vs op 5 december een nep-offensief, waarvan het script door de strijdende partijen gezamenlijk leek te zijn geschreven, bedoeld om de wereld een rad voor de ogen te draaien. Bin Laden vocht niet, hij vluchtte. Zijn aftocht werd gedekt door zijn strijders, van wie een aantal zich opofferde om de pretentie van een serieuze ‘slag om Tora Bora’ op te houden. ‘De Sjeik’, zoals de Saoediër door zijn volgelingen wordt genoemd, ontsnapte ondertussen naar Paracinar, een plaats in Pakistan.

Smucker beschrijft het toneelspel rond ‘one of the most exciting battles I’ve ever covered’ op soepele wijze en met treffend cynisme. Hij ontmaskert het falen van de Amerikaanse militaire strategie en de onproductieve volgzzaamheid van de nationalistisch-populistische pers, zonder zijn feitelijke afstandelijkheid te verliezen. Zijn betoog is kritisch, maar niet beschuldigend. Toegift is een beschrijving van operatie *Anaconda*, het uitmesten van een Al-Qaeda-nest in de Shah-i-Kot vallei in dezelfde bergketen in maart 2002. Wederom eindigde een veldslag tussen Amerikanen en fundamentalisten onbeslist, en lieten verslaggevers vele steken vallen. Smucker betoogt in dit vlotte, goed geschreven boek dan ook dat de regering-Bush zichzelf heeft overschreeuwd, dat veel Amerikaanse journalisten dat onnadenkend hebben gevolgd, en dat beide dat beter niet hadden kunnen doen. Osama bin

Laden leeft en zit in Pakistan, aldus Smucker. Hij is nog steeds op vrije voeten, en iedere dag dat hij dat is, is een overwinning voor Al-Qaeda.

Arthur ten Cate